

Masarykova univerzita
Pedagogická fakulta
Vyučující: Kateřina Vlčková
1. ročník, podzim 2005

Seminář k úvodu do pedagogiky a základům pedagogického myšlení

VÝCHOVNÉ PROSTŘEDKY

Autoři:

Helena Michálková, učo: 174432, 174432@mail.muni.cz

Jana Opatřilová, učo: 201946, 201946@mail.muni.cz

Dana Trčková, učo: 173902, 173902@mail.muni.cz

Obsah:

1. Úvod
2. Vyučování
3. Pedagogicky adaptované prostředí
4. Hromadné sdělovací prostředky
5. Práce
6. Hra
7. Umění
8. Sport a tělovýchovná aktivita
9. Kolektiv
10. Použitá literatura

1. Úvod

Výchova se uskutečňuje pomocí prostředků, které působí na vychovávaného intencionálně (přímo a záměrně) a funkcionálně (nepřímo a pro vychovávaného jakoby bezděčně) a vzájemně se doplňují a podporují. Základním prostředkem výchovy je vyučování. Dále sem patří vliv prostředí, působení hromadných sdělovacích prostředků, práce, hry, umění, sportu a vliv kolektivu, ve kterém jedinec žije a působí. Toto nejsou všechny výchovné prostředky. Stále se rozvíjí a obohacují.

2. Vyučování

Pod pojmem vyučování si můžeme představit výchovně – vzdělávací činnost, při které se u žáka rozvíjejí vědomosti, dovednosti a schopnosti. Vyučování obvykle probíhá pod vedením profesionálních pedagogických pracovníků ve speciálních institucích. Vyučování lze rozdělit podle počtu jedinců na individuální a hromadné.

Individuální vyučování – jedná se o individuální přístup k žákovi a tím se můžeme zaměřit na rozvíjení jeho schopností a jednodušší řešení problémů ve výuce. Využívá se převážně v případech, kde je nutno dosáhnout v krátké době výborných výsledků.

Hromadné vyučování – v praxi je více využíváno. Je to vyučování v různých početných skupinách. Nemůže se individuálně věnovat každému jedinci, ale při určitých úkolech se děti mohou rozdělit na menší skupinky podle jejich možností a dovedností. Tato metoda má také mnoho předností, mezi které patří vzájemné ovlivňování žáků, srovnávání studijních výsledků, spolupráce a vzájemná pomoc.

3. Pedagogicky adaptované prostředí

Dalším důležitým výchovným aspektem je pedagogicky adaptované prostředí, které na dítě také působí. Prostředí by mělo být uzpůsobeno výuce tak, aby splňovalo výchovnou funkci. To znamená, že musí splňovat určité požadavky mezi které patří např. materiální vybavení učebny, její sociální atmosféra a také životní a pracovní režim. Pokud je některý z těchto požadavků nevyhovující, může negativně ovlivňovat jedince a jeho výchovu..

4. Hromadné sdělovací prostředky

V moderní pedagogice jsou hojně využívanými výchovnými prostředky hromadné sdělovací prostředky (jinak také masová komunikační média). Rozhlas, tisk, film, televize, internet jsou prostředky výchovy, které se neustále vyvíjí ve prospěch uživatelů a v závislosti na technickém pokroku.

Média mohou tedy vychovávat nejen záměrně, přímo (intencionálně), ale pro výchovu člověka je lze použít také nepřímo (funkcionálně).

Přímo můžeme žáky vzdělávat prostřednictvím různých pořadů, programů, které jsou věnovány dalšímu vzdělávání v různých oblastech (např. filozofické, vědecké, politické, technické nebo umělecké). Čas strávený sledováním nebo plněním těchto pořadů a programů narůstá úměrně s potřebami člověka a společnosti dále se vzdělávat. Samozřejmě, že na toto mají vliv také zvyšující se možnosti rozhlasových, televizních a dalších okruhů. Technologická vyspělost civilizace ovlivňuje pochopitelně i prostředky výchovy, jež je v dané oblasti možno používat v praxi.

Z pedagogického hlediska nelze však přehlížet ani nepřímé výchovné působení médií. Především v situacích, kdy si záměrně nekladou za cíl posluchače, čtenáře či diváka vychovávat, ale snaží se dotyčným poskytnout jakýsi přehled. Funkcionální výchova se uskutečňuje samým výběrem obsahu. Přístupem k určité problematice i formou jejího podání a hodnocení především ovlivňuje jedince co se týče jeho názorů a přesvědčení.

5. Práce

Postupně stále více významným výchovným činitelem se stává práce – práce nejenom psychická, ale i ta fyzická.

Práce může výchovně působit na jedince hodnotou produktu, hodnotou pracovního prostředí (jeho uspořádáním a kulturní úrovní) i samotným pracovním procesem.

Pracovní proces, tedy proces, kterým dojdeme až k výrobě kýženého produktu, je činností, která učí organizovanosti, soustavnosti, důslednosti, houževnatosti, píli a jiným charakterovým vlastnostem. Výchovné působení práce je tedy podmíněno jak tím, co v pracovním procesu vzniká, tak samotným pracovním prostředím a stupněm organizovanosti, racionalizace, efektivnosti pracovní činnosti. Vyplývá nám tedy z toho,

že výchovný a mravní účinek práce je přímo úměrný společenskému významu. Kvalitnější výsledek tedy přináší kvalitnější prostředí a kvalitnější technika.

6. Hra

Hra (a to už jistě mnoho z nás vyzkoušelo v praxi při vedení různých zájmových činností a kroužků) má rozhodující význam v předškolním věku – právě v tomto období lidského života tvoří základní formu činnosti.

Hrou děti nejlépe a hlouběji poznávají svět (k tomu slouží napodobivé a tématické hry), utvářejí si rané mravní a etické postoje ke skutečnosti, rozvíjejí si své schopnosti, potřeby a hledají zájmy, kterým by se v budoucnu možná chtěly věnovat.

V pozdějším věku se hra také podílí na rozvoji různých stránek osobnosti. Tak např. sportovní hry přispívají k rozvoji tělesné zdatnosti, organizovanosti, houževnatosti, pevné vůle i estetické citlivosti. Dále pak společenské hry (např. dáma, hra v šachy) rozvíjejí strategické a taktické myšlení. Moderní pedagogika se pokouší využít tzv. „hraní si“ při výchově i v netradičních oblastech (například tzv. ekonomické hry). Využití her při výchově v každém věku obohacuje všechny zúčastněné a vnáší do výchovné práce pestrost, barvitost a příjemné napětí.

7. Umění

Poznání obohacují umělecká díla a tvůrčí umělecké činnosti zejména v oblasti společenské. Působí při tvorbě politických a mravních postojů jedince ke skutečnosti, ovlivňují jeho estetickou citlivost a rozvíjejí jeho tvořivost. Moderní pedagogika zapojuje umění stále více do souboru svých prostředků.

Estetická výchova vychovává jedince k umění a ke kráse a usiluje o jeho další rozvoj prostřednictvím umění a krásy. Stává se významnou složkou každé účinné výchovy.

8. Sport a tělovýchovná aktivita

Jedná se o tradiční prostředek výchovy, se kterým se v nějaké podobě setkáváme v každé kultuře. Antika měla olympijské hry, ve středověku existovaly rytířské hry.

V české historii bylo výrazné sokolské hnutí s tvůrci Tyršem a Fügnerem. Mělo mít důraz na prvky ideové, morální i estetické.

Sport a tělesná výchova napomáhají rozvoji zdraví, fyzické zdatnosti a obratnosti, smyslu pro kolektiv i obecně morální a estetické kultivaci osobnosti. Moderní doba vnesla do této oblasti problémy spjaté s profesionalizací a ekonomickou lukrativností, s dopingem a s morálním selháním některých jednotlivců. Proto je důležité hnutí za fair play, za zachování základních hodnot tělovýchovy a sportu.

9. Kolektiv

Kolektiv je jedním z významných, ale ne vždy docenovaných výchovných prostředků. Jedná se o organizovanou skupinu jedinců, který má daný cíl své činnosti a vnitřní dělbu úkolů a funkcí. Výchovné působení kolektivu je dáno jeho veřejným míněním, které usměrňuje názory i chování jednotlivých členů. Pedagog se snaží veřejné mínění poznat a pochopit a současně se orientovat ve směru výchovných cílů a záměrů.

Na veřejné mínění působí pedagog přímo – vysvětlováním, zhodnocením i doceněním určitých názorů a postojů, a nepřímo – prostřednictvím jedinců, které získal pro své záměry a kteří ovlivňují smýšlení a chování uvnitř kolektivu. Tito jedinci tvoří aktiv – nástroj výchovného působení na kolektiv. Práce s aktivem a přímé působení na kolektiv umožní úspěšně dosahovat vytčených výchovných záměrů. To vše je ve prospěch dalšího rozvoje vychovávaných jedinců i celé společnosti.

10. Použitá literatura

Jůva, V. et al. Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2001.